

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

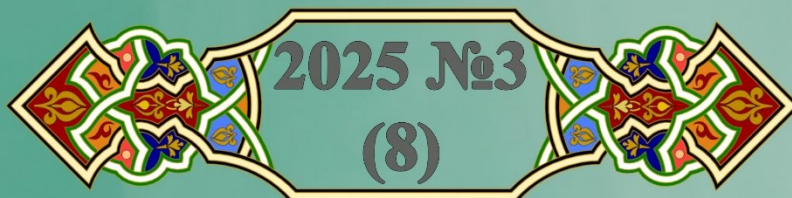
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

Samarqand-2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

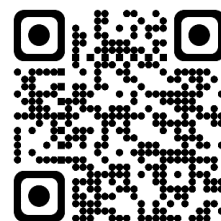
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);	Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: PhD, доцент **Зокир БАЙНАЗАРОВ** (Узбекистан)

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ** (Узбекистан)

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJA OGLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Zarifa HUSANOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY XALQLARNING QADIMIY TARIXI

YULDASHEV Muso, YULDASHEVA Dilshoda

TURKIYLAR UZOQ O‘TMISH SIVILIZATSIYASINING SHOHIDI (SHUMER, ETRUSK, SHIMOLIY AMERIKA HINDU VA TURKIY TILLARI QIYOSIDA).....7

SAYFULLAEV Baxtiyor, ERGASHEV Odil, UNGALOV Lazizbek

QO‘SHRABOT TUMANINING QADIMGI TOSH (PALEOLIT) DAVRI YODGORLIKLARI15

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Gulnoz SATTOROVA

RIZO NURNING ADABIYOTSHUNOSLIKKA DOIR TADQIQOTLARI.....23

Emrah YILMAZ

DİLİN İÇ YÜZÜ VE KULLANIM ALANLARI29

G‘AFFOROV Alisher

BADIIY ASAR NOMI SIFATIDA QO‘LLANAYOTGAN BIRIKMASHAKLLARNING AYRIM FUNKSIONAL-SEMANTIK XUSUSIYATLARI.....41

ODINAYEV Chingiz

TURK XOQONLIGI DAVRIDA SUG‘D VOHA HUKMDORLIGINING UNVONLAR TIZIMI47

Muhammadixon BUZRUKOV

SA‘DUDDIN MAS‘UD TAFTAZONIYNING SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETIDA SAQLANAYOTGAN RIYOZIYOT ILMIGA OID QO‘LYOZMA ASARI XUSUSIDA.....54

ABBOSOV Habibullo

SOHIBQIRON AMIR TEMUR MA‘NAVIY DUNYOSI ALISHER NAVOIY TALQINIDA60

SAFAYEV Mansur

TURKISTON GILAM SAN‘ATI: KOLLEKSIONERLIK VA KO‘RGAZMALAR FAOLIYATI KONTEKSTIDA.....67

ДОСПАНОВ Октябрь

ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТРАДИЦИОННОГО РЫБОВОДСТВА У НАРОДОВ ЮЖНОГО ПРИАРАЛЬЯ75

FURKATOVA Maxliyo

THE UZBEK ACCUSATIVE CASE IN ENGLISH: A CONTRASTIVE-TYPOLOGICAL STUDY.....83

MUXAMMADIYEV Nodir

QASHQADARYO VILOYATI O‘ZBEK SHEVALARIDAGI O‘ZLASHMA SO‘ZLAR SEMANTIKASI90

Uzm. Esra Yarız

BEDRİYE NAİM MUTLU‘NUN “BİTMEYEN HİKÂYELER” VE “AİLE AĞACI” KİTAPLARI ÜZERİNE İNCELEMELER95

Zeynep GÜLER

SEVİNÇ ÇOKUM‘UN HİLAL GÖRÜNÜNCÜ ROMANINDA TÜRKÇÜ TAVIRI.....102

ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK

SATTOROV Begzod

XITOY VA TURKIY ADABIYOTDA KONNOTATIV NOMINATSIYA: MAQOLLAR VA SHE‘RIYAT KONTEKSTIDA TADQIQOT108

Foziljon SHUKUROV

“JAVOBIYA” AN‘ANASINING MOVAROUNNAHR SHOIRLARI IJODIDAGI O‘RNI115

BAYIMBETOVA Mexriban

THE FORMATION SYSTEM OF IMITATIVE WORDS IN THE ENGLISH AND KARAKALPAK LANGUAGES.....120

РАДЖАБОВ Анвар

РЕЦЕПЦИЯ ТЮРКО-ПЕРСИДСКОЙ ПОЭЗИИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РУССКИХ ПОЭТИЧЕСКИХ ПЕРЕВОДОВ128

AZIZ MUSHTARIY!

Ushbu sonning asosiy o'qi, tilning badiiy chuqurligi bilan tarixning qadimiy izlarini birlashtiruvchi o'ziga xos tadqiqotlardan tashkil topgan. She'riyatda til birliklarining takrori va konnotativ quvvati, Alisher Navoiyning ulug' hukmdor Amir Temurning ma'naviy dunyosiga doir sharhlari, Turk-fors she'riyatining ruscha tarjimalari ushbu yozuvning adabiyot kategoriyasidagi asosiy doirasini shakllantirgan. Shu bilan birga, Xitoy va turkiy adabiyotdagi konnotativ nominatsiya, ingliz va qoraqalpoq tillaridagi taqlid so'zlarning yasalish tizimi qiyosiy ravishda ko'rib chiqilgan. Tarix va arxeologik tadqiqotlar orqali turkiy xalqlarning qadimiy Shumer va Etrusk tillari bilan qurgan sivilizatsion aloqasiga diqqat jalb etilgan. Turk Xoqonligi davridagi Sug'd unvonlar tizimlari o'rganilgan va Qo'shrabat hududidagi Paleolit davriga oid arxeologik topilmalar vositasida madaniy merosimizning turli qatlamlari ko'z oldiga keltirilgan. Yakunda; Turkiston gilam san'atining kolleksiyonerlik kontekstidagi qadri, Samarqandda topilgan noyob matematika qo'lyozmasining muhtevosi, badiiy asarlar nomining funksional xususiyatlari, tilning ichki mohiyati va qo'llanish sohalari, Qashqadaryo shevalaridagi o'zlashma iboralarning semantikasi bilan to'ldirilgan ushbu boy to'plam, o'quvchilarga madaniy va ilmiy jihatdan turli xil istiqbollarni taqdim etmoqda.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

The central axis of this issue consists of original research that integrates the artistic depth of language with the ancient traces of history. The recurrence and connotative power of linguistic units in poetry, Alisher Navoi's commentaries on the spiritual world of the great ruler Amir Timur, and the reception of Turco-Persian poetry through Russian translations have formed the core framework for the literature category of this writing. Furthermore, connotative nomination in Chinese and Turkic literature, and the word-formation system of imitative words in the English and Karakalpak languages have been comparatively addressed. Through historical and archaeological studies, attention has been drawn to the civilizational connection established by the Turkic peoples with the ancient Sumerian and Etruscan languages. The titles of the Sogdian rulers during the Turkic Khaganate period have been examined, and various layers of our cultural heritage have been brought to light through Paleolithic archaeological findings in the Qushrabad region. Finally; this rich compilation, completed with the value of Turkestan carpet art in the context of connoisseurship, the content of a rare mathematics manuscript found in Samarkand, the functional characteristics of artistic work titles, the inner essence and areas of use of language, and the semantics of non-literal expressions in the Kashkadarya dialects, offers various perspectives to readers from a cultural and scientific standpoint.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Bu sayının ana eksenini, dilin sanatsal derinligi ile tarihin kadim izlerini birleştiren özgün araştırmalardan oluşmaktadır. Şiirde dil birliklerinin tekrarı ve çağrışımsal gücü, Alî Şîr Nevâî'nin büyük hükümdar Emir Timur'un manevi dünyasına dair yorumları, Türk-Fars şiirinin Rusça çevirileri konuları yazının edebiyat kategorisindeki temel çerçevesini oluşturmuştur. Bununla birlikte Çin ve Türk edebiyatındaki konnotatif adlandırma, İngilizce ve Karakalpakça'daki yansıma sözcüklerin yapısı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Tarih ve arkeoloji çalışmaları üzerinden Türklerin kadim Sümer ve Etrusk dilleriyle kurduğu medeniyet bağlantısına dikkat çekilmiştir. Türk Kağanlığı dönemindeki Soğd unvan sistemleri incelenmiş ve Kuşrabad bölgesindeki Paleolitik döneme ait arkeolojik bulgular aracılığıyla kültürel mirasımızın farklı katmanları gözler önüne serilmiştir. Son olarak; Türkistan kilim sanatının koleksiyonerlik bağlamındaki değeri, Semerkant'ta bulunan nadir bir matematik el yazmasının muhtevası, bediî eserlerin işlevsel özellikleri, dilin iç yüzü ve kullanım alanları, Kaşkaderya ağızlarındaki dolaylı anlatımların semantiği ile tamamlanan bu zengin seçki, okuyuculara kültürel ve bilimsel açıdan farklı perspektifler sunmaktadır.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Основу данного выпуска составляют оригинальные исследования, которые объединяют художественную глубину языка с древними страницами истории. В разделе поэзии рассматриваются повторяемость и коннотативная сила языковых единиц; представлены комментарии Алишера Навои, посвящённые духовному миру великого правителя Амира Темура; а также анализируются русские переводы тюрко-персидской поэзии, формирующие основное направление литературной категории этого номера. В сравнительном аспекте анализируются коннотативная номинация в китайской и тюркской литературе, а также система словообразования звукоподражательных слов в английском и каракалпакском языках. Посредством исторических и археологических исследований обращается внимание на цивилизационные связи тюркских народов с древними шумерским и этрусским языками. Изучены системы согдийских титулов периода Тюркского каганата, а археологические находки палеолитического периода, обнаруженные на территории Кушрабадского региона, позволяют реконструировать различные пласты нашего культурного наследия. В заключение, этот обширный сборник, дополненный исследованиями о ценности туркестанского коврового искусства в контексте коллекционирования, содержании уникальной математической рукописи, найденной в Самарканде, функциональных особенностей наименований художественных произведений, внутренней сущности и сферах употребления языка, а также семантики заимствованных выражений в кашкадарьинских говорах, предлагает читателям широкий спектр культурных и научных перспектив.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

BADIIY ASAR NOMI SIFATIDA QO‘LLANAYOTGAN BIRIKMASHAKLLARNING AYRIM FUNKSIONAL-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

G‘AFFOROV Alisher,

Markaziy Osiyo tillari va madaniyati instituti dotsenti,
filologiya fanlari nomzodi (Samarqand, O‘zbekiston)

 E-mail: gafarovalisher1960@gmail.com

 ORCID: 0000-0001-8523-8453

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17499984>

Annotatsiya: Maqolada badiiy asarlarda sarlavha sifatida qo‘llanayotgan birikmashakllarning morfosintaktik, semantik va estetik xususiyatlari tahlil etiladi. Muallif so‘z birikmalarining asar nomlaridagi funksiyasi, ularning grammatik tuzilishi, semantik qatlamlari hamda o‘quvchiga ta’sir etish imkoniyatlarini lingvopragmatik nuqtai nazardan yoritadi. Sarlavha asarning mazmuniy kaliti sifatida muallif niyatini ifodalaydi, o‘quvchini matnga jalb etadi va estetik muhit yaratadi. Tadqiqotda asar nomlari tarkibida uchraydigan asosiy modellarga - sifat + ot (“Sariq devning o‘limi”), ot + ot (“Ko‘hna dunyo”), fe‘l + ot (“Kechikkan hayot”) va predikativ tuzilmalar (“O‘tkan kunlar”) kiradi. Bu shakllar mazmunni ixcham, ammo semantik jihatdan boy ifodalashga xizmat qiladi. Muallif otli va fe‘lli birikmalarining farqli funksiyalarini ko‘rsatadi: otli birikmalar nominativ xarakterda, fe‘lli birikmalar esa dinamiklik yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Misollar (“Yulduzli tunlar”, “Sirli tobut”, “Meni eslab”) asosida sarlavhalarning emotsional va estetik yuklamasi, o‘quvchi e’tiborini jalb etishdagi ahamiyati ko‘rsatiladi. Xulosa o‘rnida, birikmashakl asosidagi asar nomlari o‘zbek tilining ifoda imkoniyatlarini boyituvchi, badiiy-estetik ta’sirni kuchaytiruvchi va g‘oyaviy mazmunni chuqur yorituvchi lingvopoetik vosita sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: *Sarlavha, birikmashakl, badiiy asar nomi, lingvopoetika, intertekstual signal, paratekst, funksional-semantik xususiyat.*

НЕКОТОРЫЕ ФУНКЦИОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЛОЖНЫХ ФОРМ СЛОВСОЧЕТАНИЙ, ИСПОЛЬЗУЕМЫХ В КАЧЕСТВЕ НАЗВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Аннотация: В статье анализируются морфосинтаксические, семантические и эстетические особенности словосочетаний, используемых в качестве заголовков в художественных произведениях. Автор освещает функцию словосочетаний в названиях произведений, их грамматическую структуру, семантические пласты и возможности воздействия на читателя с лингвопрагматической точки зрения. Заголовок как смысловой ключ произведения выражает замысел автора, вовлекает читателя в текст и создает эстетическую атмосферу. В исследовании к основным моделям, встречающимся в названиях произведений, относятся - прилагательное + существительное (“Смерть желтого великана”), существительное + существительное (“Древний мир”), глагол + существительное (“Запоздалая жизнь”) и предикативные структуры (“Минувшие дни”). Эти формы служат для краткого, но семантически богатого выражения содержания. Автор показывает различные функции именных и глагольных словосочетаний: именные словосочетания носят номинативный характер, а глагольные словосочетания играют важную роль в создании динамики. На основе примеров (“Звездные ночи,” “Таинственный гроб,” “Вспоминая меня”) показывается эмоциональная и эстетическая нагрузка заголовков,

их значение в привлечении внимания читателя. Автор статьи приходит к выводу, что названия произведений на основе словосочетаний оцениваются как лингвопоэтическое средство, обогащающее выразительные возможности узбекского языка, усиливающее художественно-эстетическое воздействие и глубоко освещающее идейное содержание.

Kalit so‘zlar: *Заголовок, словосочетание, название художественного произведения, лингвопоэтика, интертекстуальный сигнал, паратекст, функционально-семантическая особенность.*

SOME FUNCTIONAL AND SEMANTIC FEATURES OF COMPOUND CONSTRUCTIONS USED AS LITERARY WORK TITLES

Abstract: The article analyzes the morphosyntactic, semantic, and aesthetic features of compound forms used as headlines in literary works. The author highlights the role of phrases in the titles of works, their grammatical structure and semantic layers, and how they can influence readers from a linguopragmatic perspective. The title, as the key to the work's content, expresses the author's intention, attracts the reader to the text, and creates an aesthetic environment. In the study, the main models encountered in the names of works are adjectives + nouns ("Death of the Yellow Giant"), nouns + nouns ("Old World"), verbs + nouns ("Late Life"), and predicative structures ("Days Gone By"). These forms serve to express content concisely yet semantically richly. The author shows the different functions of noun and verb phrases: noun phrases have a nominative character, while verb phrases play an important role in creating dynamism. Based on examples ("Starry Nights," "Mysterious Coffin," "Remembering Me"), the emotional and aesthetic load of the titles and their importance in attracting the reader's attention are shown. In conclusion, the names of works based on compound forms are evaluated as a linguopoetic tool that enriches the expressive possibilities of the Uzbek language, strengthens the artistic and aesthetic impact, and deeply illuminates the ideological content.

Key words: *Title, compound form, title of a literary work, linguopoetics, intertextual signal, paratext, functional-semantic feature.*

Zamonaviy adabiyotshunoslik va stilistika ilmida sarlavhalarning lingvistik xususiyatlarini o‘rganish dolzarb yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Sarlavha (asar nomi) – asarning tashqi shakli bo‘lib, muallifning asosiy niyatini ifodalaydi, matnga kirish eshigidir. Ayniqsa, so‘nggi yillarda birikmashakl asosida tuzilgan asar nomlarining ko‘payishi tilshunoslik va adabiyotshunoslikda yangi tadqiqot yo‘nalishlarini yuzaga keltirmoqda. Bu turdagi nomlar grammatika, semantika va stilistikaning kesishgan nuqtasida joylashadi. Jahon tilshunosligida keyingi yillarda funksional sintaksisga bo‘lgan qiziqish sezilarli darajada kuchaydi va an‘anaviy tilshunoslikda hukm surib kelgan qarashlar birmuncha eskirganligi ma‘lum bo‘lib qoldi. Zamonaviy sintaksis bo‘yicha yaratilgan tadqiqotlarda sintaktik birliklarning semantik funksiyalarini aniqlashga ko‘proq e‘tibor qaratilmoqda. Til birligi, u qanday ko‘rinishda bo‘lishidan qat‘i nazar, o‘zining funksional – semantik xususiyatlarini nutqning u yoki bu ko‘rinishida namoyon qiladi. Sintaktik birliklarning lisoniy tabiati ularning pragmatika bilan bog‘liq jihatlari haqida ham fikr yuritishni taqozo etadi. Pragmatika tilshunoslikning nutq birliklarining nutq jarayonida boshqa nolisoniy vositalar bilan birgalikda qo‘llanishini, uning samaradorligini o‘rganuvchi fan tarmog‘i, oqimidir.

Sarlavha - matnning tashqi ko‘rinishdagi eng muhim kommunikativ elementi bo‘lib, u o‘quvchini matnga tayyorlaydi, semantik va estetik yukni o‘zida mujassamlashtiradi hamda intertekstual signal vazifasini bajaradi. Quyida ushbu yo‘nalishda yaratilgan zamonaviy tadqiqotlar tahlili keltiriladi. D.Yulduz. D.Yulduzning “Sarlavha intertekstuallikning turi sifatida”

nomli tadqiqotida sarlavha intertekstuallikning mustaqil turi sifatida talqin qilinadi. Muallif sarlavha va matn o‘rtasidagi bog‘liqlikni semantik, konnotativ va madaniy signallar orqali ochib beradi. Unga ko‘ra, sarlavha o‘quvchida muayyan kutishlar uyg‘otadi va matnni idrok etish yo‘nalishini belgilaydi. D. Bobojonov o‘zining “Sarlavhaning tarjima jarayonidagi roli va lingvomadaniyatshunoslik bilan bog‘liqligi” ishida sarlavhaning tarjima jarayonidagi estetik yukini o‘rganadi. Tarjima jarayonida sarlavha faqat leksik jihatdan emas, balki madaniy va obrazli darajada ham ko‘chirilishi lozimligini ta’kidlaydi. Ushbu manbada mediamatn kontekstida sarlavha, tag-sarlavha va kirish qismlarining o‘zaro aloqasi tahlil qilinadi. Tadqiqot sarlavhaning ko‘p qavatli strukturasini o‘rganib, o‘quvchining matnni o‘qish strategiyasiga ta’sirini yoritadi. Rus tilshunosi Y.V.Babicheva “Поэтика заглавия” deb nomlangan ishida rus adabiyotida sarlavhalarning poetikasini o‘rganadi. U sarlavha va matn o‘rtasidagi semantik simmetriya, ramziylik va kompozitsion moslikni poetik kategoriya sifatida baholaydi. Klassik asarda sarlavha tarixiy poetikaning muhim komponenti sifatida S.Krjijanovskiyning “Поэтика заглавий” ishida tahlil etiladi. Krjijanovski sarlavhani “matnning qisqa modeli” deb ataydi: u asar g‘oyaviy yo‘nalishini qisqa shaklda mujassam ifodalaydi. Bundan tashqari, M.V. Stroganov o‘zining “Заглавие как проблема исторической поэтики” nomli tadqiqotida sarlavhalarning davrlar osha semantik o‘zgarishini tahlil qiladi. Har bir tarixiy bosqichda sarlavhalar estetik me’yorlar, ideologik talablar va o‘quvchi kutilmalariga mos ravishda transformatsiyaga uchraydi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, sarlavha badiiy, mediyaviy va tarjima kontekstlarida ko‘p qirrali hodisa bo‘lib, u intertekstual, semantik, pragmatik va estetiko-funksional jihatlarni birlashtiradi. D. Yulduz va D.Bobojonov ishlarida sarlavha o‘zbek tilshunosligi doirasida yangicha talqin qilinmoqda, Genette va Babicheva esa bu hodisani nazariy-metodologik asosda mustahkamlagan.

Tildan foydalanuvchi har bir shaxsning nutqida fonetik sathdan to sintaktik sathga qadar til va nutq birliklarining qo‘llanishida ularning o‘ziga xos vazifalari mavjud bo‘ladi. So‘zlovchi nutqiga oid ifodaning qaysidir elementlarida uslubiy belgi va ma’lum vositalar muallifning ichiki ruhiy olami yoki sotsial mavqei ko‘rinishlari haqida ma’lumot berish uchun xizmat qiladi. Bularning barchasini birlashtiruvchi aspekt lingvistik pragmatika hisoblanadi. Pragmatika tilshunoslikning yangi sohasi sifatida e’tirof etilgani holda, unga funksional uslubning bir tarmog‘i deb qaraladi [5.296]

Insonning nutqiy faoliyatida ishtirok etuvchi birliklar tilning qanday ijtimoiy vazifasini bajarishiga qarab guruhlanishi va ularning uslublar sifatida nomlanishi ma’lum. Sintaksisning asosiy birliklaridan biri so‘z birikmasi bo‘lib, u inson va uni o‘rab turgan obyektiv voqelik munosabati bilan bog‘liq. Masalan, so‘z voqelik faktlarini atab, ongimizda ular to‘g‘risida ma’lum tushunchalar hosil qiladi. Ularning sintaktik jihatdan funksional imkoniyatlari mazkur holatda birmuncha cheklangan bo‘ladi. So‘z birikmasi esa so‘zdan farqli ravishda inson tomonidan idrok etilgan, sezgi a’zolari vositasida ongda aks etgan mazkur tushunchalarning bog‘liqlikka kirishganligini, o‘zaro munosabatini ifodalaydi. So‘z birikmasi tarkibidagi so‘zlar o‘zaro grammatik jihatdan ham, mazmuniy jihatdan ham bog‘liq bo‘ladi. Ana shunday munosabatga kirishish tildagi mavjud so‘zlarning kengayish modeli sifatida so‘z birikmasi shaklini olishi hamda nutqning turli bosqichlarida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. So‘z birikmasini tashkil etgan bo‘laklar mavqeyi ularning mazmuni, qanday ko‘rinishda ekanligi hamda mazkur birliklarning birikma tarkibida qanday joylashganligiga qarab belgilanadi. Mazmun, shakl va joylashish o‘rni yaxlitligi so‘z birikmasining mazmun tomoni to‘g‘ridan - to‘g‘ri uning tarkibida ishtirok etayotgan so‘zlarning lug‘aviy tomoniga, aniqroq qilib aytadigan bo‘lsak, ularning qaysi so‘z

turkumiga tegishli ekanligiga ishora qiladi. Shakily tomon deyilganda esa soʻz birikmasi tarkibidagi birliklarni oʻzaro bogʻlab turuvchi va tobelik munosabatini yuzaga keltiruvchi vositalarga eʼtibor qaratiladi. Shunga koʻra, soʻzlovchi yoki yozuvchining birikma tarkibidagi qaysi soʻzga koʻproq urgʻu berayotganligi hokim soʻzni belgilab beradi.

Nutq jarayoni, insonning nutqiy faoliyati uning rang-barang (chunonchi: ruhiy, fiziologik, ijtimoiy, maʼnaviy, madaniy va h.k.) ijtimoiy va tabiiy faoliyatati boʻlganligi sababli, pragmatikada nutqiy faoliyat insoniy faoliyatning qolgan oʻnlab qirralri bilan bogʻliqlikda oʻrganiladi. [2. 19-20]

Asar nomlari tarkibida ishlatiladigan birikmalar turlicha grammatik tuzilishga ega boʻlib, ular asosan quyidagi shakllarda uchraydi:

Sifat + Ot: *Sariq devning oʻlimi* (Tohir Malik), *Qora daryo* (Shuhrat)

Ot + Ot: *Koʻhna dunyo* (Choʻlpon), *Yolgʻiz yurak* (Ortiq Hoshimov)

Feʼl + Ot: *Kechikkan hayot* (Ortiq Hoshimov), *Tugallanmagan qoʻshiq* (Maqsud Shayxzoda)

Predikativ birikmalar: *Oʻtkan kunlar* (Abdulla Qodiriy), *Dunyoning ishlari* (Oʻtkir Hoshimov)

Bu shakllarning umumiy xususiyati – mazmunni ixcham, ammo semantik jihatdan boy ifodalash imkoniyatidir. Asar nomlari badiiy-estetik yuklama bilan birga lingvistik strukturaviy aniqlikka ham ega boʻlishi zarur.

Birikmashakl nomlar bir necha semantik qatlamdan tashkil topadi:

Denotativ maʼno: sarlavha yuzaki, toʻgʻridan-toʻgʻri anglatadigan obyekt yoki hodisani bildiradi.

Konnotativ maʼno: ramziy, obrazli va emotsional qiymatni bildiradi.

Badiiy asar sarlavhalari:

Emotsional-estetik taʼsir koʻrsatadi;

Mazmunni siqilgan holda beradi;

Oʻquvchini qiziqtirish, uni matnga jalb etish funksiyasini bajaradi.

Hokim soʻzning qaysi soʻz turkumiga mansubligiga koʻra soʻz birikmalari tilimizda, asosan, hokim aʼzo ot, sifat, son, olmosh soʻz turkumlari orqali ifodalanadigan otli birikmalar va hokim aʼzo feʼldan iborat boʻlgan feʼlli birikmalarga ajratiladi.

Nutq jarayonida faol qoʻllanuvchi sintaktik birliklardan biri otli birikmalar hisoblanadi. U soʻz birikmasining boshqa koʻrinishlari kabi tilning vazifaviy uslublarida birday qoʻllanilsa-da, oʻziga xos ayrim xususiyatlari bilan ulardan ajralib turadi. Masalan, rasmiy va ilmiy matnlarda otli birikmalar funksional – semantik jihatdan nominativ xarakterga ega boʻlsa, badiiy va publisistik matnlarda ularning semantik maydoni kengaya boradi. Badiiy matnlarda tilning estetik taʼsir etish funksiyasi yetakchilik qiladi va uning amalga oshishida otli birikmalar ham ishtirok etadi. Otli birikmalar oʻz funksiyalarini janr talablariga qarab moslaydilar. Masalan, “Sharq quyoshi” (“Sharq yulduzi” kutubxonasi. Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, Toshkent, 1984.), “Jasur bolalar” (L.Mahmudov. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1973.), “Sirli tobut (R. Xudoyqul. “Tafakkur nashriyoti”, Toshkent, 2013.), “Billur qandillar” (O.Yoqubov. Gʻ. Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, Toshkent, 1975.), “Yurtim shamoli” (A.Oripov. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1976.), “Davrim tarovati” (Uygʻun. Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, Toshkent, 1980), “Dunyoning ishlari” (Oʻ.Hoshimov. Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, Toshkent, 1980.), “Kechki nurlar” (Shuhrat. Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, Toshkent, 1981.), “Besh bolali yigitcha”

(X.To‘xtaboyev. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1975.), “Yillar shamoli” (O.Muxtor. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1976.), “Egilgan bosh” (O.Muxtor. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1989.), “Yulduzli tunlar” (P.Qodirov. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1988.) , “Iymon yog‘dusi” (O.Matjon. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1995.), “Ikki eshik orasi” (O‘.Hoshimov. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1986.), “Akramning sarguzashtlari” (P.Qodirov. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1988.) kabi otli birikmalarda atash funksiyasi kuchli. Shuni alohida ta’kidlash kerakki, badiiy asarlarni nomlashda o‘quvchilar e’tiborini muallif tomonidan ko‘tarilayotgan masalaga jalb qilish ko‘zda tutiladi. Otli birikmalarning semantik maydoni shunga mos ravishda chegaralandi.

“Xalq sevgan adib”, “Ustoz o‘g‘itlari”, “Adabiy tanqid jonkuyari”, “San‘atimiz fidoyisi”, “Ulug‘ haqiqatgo‘y”, “Ajoyib so‘z ustasi” (A.Qahhor zamondoshlari xotirasida. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1987.) kabi otli birikmalar semantik qamrovi yuqoridagi birikmalardan farqlanib turadi. Bu o‘rinda shuni ham alohida qayd etish lozimki, tildagi leksemalar hokim – tobe munosabatida aloqaga kirishib, bir sintagmatik zanjir hosil qiladi. Otli birikmani hosil qiluvchi komponentlarning semantik va sintaktik jihatdan faollashuvi o‘zaro farqlanadi. “Chunki semantik maqsadga ko‘ra faollashayotgan so‘z ishtirokisiz gap tuzilishi mumkin, sintaktik maqsadga ko‘ra faollashayotgan so‘z ishtirokisiz esa, u ayniqsa belgili holatda bo‘lsa, gap tuzilishi qiyin. Bu qoida hatto so‘z birikmalari uchun ham xarakterlidir” .[1]

O‘z funksional – semantik xususiyatlariga ko‘ra nutq jarayonida faol qo‘llanuvchi sintaktik birliklardan biri fe‘lli birikmalardir. Ular badiiy va publisistik matnlarda juda ko‘p uchraydi. Shuni ham qayd etish lozimki, fe‘lli birikmalarning badiiy asar nomi yoki sarlavha sifatida kelish hollari otli birikmalarga nisbatan juda kam uchraydi. Ular ko‘pincha gap, ba‘zan so‘z birikmasi tarzida qo‘llanadi. O‘rinli tanlanagan sarlavha matn mazmuniga ishora qilib turadi va o‘ziga xos reklama vazifasini ham bajaradi. Masalan, “Yaxshilarga yondoshdim” (S.Siyoyev. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1979.), “Oftobni quvalab” (“Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1970.), “O‘ylashni o‘rganamiz” (G‘.G‘ulom. “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1970.), “Aravada borganda” (Oydin. Gulsanam. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1985.), “Avvalgilarga o‘xshamas”, “Qor kutib”, “Yor tanlash”, “Sendan xabar keltirsa” (O.Matjon. Saylanma. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1995.), “Shoirni eslab”, “Kiprigingdan o‘q uzib” (E.Vohidov. Muhabbatnoma. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1986.), “Munojont”ni tinglab”, “Onamni eslab”, “Do‘stlarimga aytganim” (A.Oripov. Yillar armoni. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1987.), “Yillar o‘tib” (Shuhrat. Kechki nurlar. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1981.) , “Sening yo‘qligibgda”, “Meni eslab” (N.Jonuzoq. Tomchilar. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1997.) “Qishlog‘imni eslarkan”, “Sirli yo‘llar bosib” (Oybek. Sozim. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, Toshkent, 1980.)

Fe‘lli birikmalar matn ichida ko‘p qo‘llanadi va matn mavzusining ochib berilishini ta’minlaydi: *Ulug‘bekning birdan bir maqsadi o‘rtadagi nizoni tinch yo‘l bilan bartaraf qilish edi. U yig‘ilganlarga bir-bir nazar tashladi. 2. Otliqlar bilan ro‘baro‘ bo‘lishganda ulardan biri “chu” deb otiga qamchi bosdi va yo‘l ustiga chiqdi, so‘ng otdan tushib ikki bukilib Mirzo Abdulazizga salom berdi.* (B.Ahmedov. Ulug‘bek. . “Yosh gvardiya” nashriyoti, Toshkent, 1989). Keltirilgan parchada qo‘llanilgan “tinch yo‘l bilan bartaraf etmoq”, “nizoni bartaraf etmoq”, “yig‘ilganlarga nazar tashlamoq”, “bir-bir nazar tashlamoq”, “otiga qamchi bosmoq”, “chu” deb

qamchi bosmoq”, “ro‘baro‘ bo‘lganda qamchi bosmoq”, “Mirzo Abdulazizga salom bermoq”, “ikki bukilib salom bermoq”, “otdan tushib salom bermoq” kabi fe‘lli birikmalar o‘quvchiga ma‘lum holatlat to‘g‘risida ma‘lumot yetkazishdan tashqari badiiy estetik ta‘sirchanlikni ham ta‘minlashga xizmat qilgan.

Xullas, so‘z birikmalari orasida otli va fe‘lli birikmalar funksional-semantik jihatdan o‘ziga xos xususiyatlari va badiiy matnlarda qo‘llanish darajasining yuqoriligiga ko‘ra ajralib turadi hamda badiiy estetik ta‘sirchanlikni ta‘minlovchi muhim uslubiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Birikmashakl asosidagi badiiy asar nomlari morfologik, semantik va stilistik jihatdan murakkab, lekin juda samarali nomlash vositasidir. Ular zamonaviy adabiyotda g‘oyaviy mazmunni to‘laqonli yetkazishda, o‘quvchini tayyorlashda, estetik muhit yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli ularni tilshunoslikning alohida tahlil obyekti sifatida o‘rganish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Abdusaidov A. Gazeta janrlarining tili va uslubi. Monografiya. – Samarqand, 2001. – 192 b.
 2. Mahmudov N., Nurmonov A. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi (Sintaksis). – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
 3. Safarov Sh., Toirova G. Nutqning etnososiopragmatik tahlil asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Samarqand: SamDChTI nashri, 2007.
 4. Tojiyev Y., Mallaboyev M. O‘zbek nutqi madaniyati va uslubiyati asoslari (ommabop qo‘llanma). 1-qism. – Toshkent, 2006.
- Hakimov M., Gazyeva M. Pragmalingvistika asoslari (darslik). – Farg‘ona davlat universiteti / “Classic” nashriyoti, 2020.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma'rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o'tkazilgan sammitida ko'zda tutilgan o'zaro aloqalarni jadallashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta'sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e'lon qilishga mo'ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e'tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O'zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO'NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O'zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to'liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to'liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo'lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o'zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo'lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so'zdan ko'p bo'lmagan shaklda bo'lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so'zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo'minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o'rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o'zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmemelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKÖLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 20-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 24-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –9.

Adadı 15 nusxa. Buyurtma №742

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004